

Guia d'aprenentatge
Cooperació internacional al desenvolupament
(3 ECTS)

Any acadèmic 2018-2019

Semestre: 1r

Grau en Treball Social

Mòdul G: Espais professionals

Matèria: Diversitat, comunitat i cooperació al desenvolupament

Grau en Educació Social

Mòdul H: Espais professionals

Matèria: Diversitat, comunitat i cooperació al desenvolupament

Professora: Dra. Aina Labèrnia Romagosa

1. Presentació de l'assignatura

L'objectiu principal d'aquesta assignatura és realitzar una primera aproximació a la cooperació internacional al desenvolupament. Aquesta és una àrea de coneixement social i alhora un instrument que en les dues darreres dècades ha adquirit un protagonisme excepcional. La cooperació internacional al desenvolupament és important, ja que ens permet entendre millor les relacions Nord-Sud en un context de globalització, així com els límits, les contradiccions i les potencialitats de les polítiques d'ajuda i solidaritat que s'han anat implementant en els darrers anys.

Per què una assignatura com aquesta pot ser important per a un futur treballador social o educador social? Hi ha, com a mínim, tres motius principals. En primer lloc, perquè pot ajudar-nos a **comprendre** millor les complexitats, interdependències i interrelacions del nostre món globalitzat, tenint en compte que el professional de l'acció social necessita, de manera creixent, unes ulleres que li permetin analitzar i entendre la complexitat dels problemes i la seva dimensió "global". En segon lloc, perquè la cooperació internacional vol ser una **eina de transformació social i de solidaritat amb projecció internacional**, que aglutina l'acció de molts actors tant de caràcter local com global. En tercer lloc, perquè l'**educació per al desenvolupament**, en tant que dimensió important de la cooperació internacional al desenvolupament, també pot esdevenir un instrument important d'intervenció, de sensibilització i de promoció del canvi i el desenvolupament social per als educadors i treballadors socials.

Els continguts de l'assignatura pretenen precisament oferir aquest doble enfocament que ens permeti fer una mirada global a la realitat social i entendre la cooperació internacional com una eina significativa en l'acció social internacional i alhora ofereixi instruments de treball, sensibilització, conscienciació i intervenció. Per tot això, els continguts estan dividits en tres mòduls principals. En el **primer mòdul** farem una radiografia de la globalització i dels principals problemes compartits a nivell global. En el **segon mòdul** ens aproximarem breument als estudis de desenvolupament i analitzarem les diferents teories, els conceptes, els indicadors i els nous debats que han sorgit respecte d'aquests estudis. En el **tercer mòdul** abordarem la història i l'evolució del sistema de cooperació internacional al desenvolupament, així com els actors, els instruments i les agendes existents, considerant, també, les crítiques sobre les seves contradiccions i els seus límits.

2. Competències que cal desenvolupar

- Competència 1: Analitzar i comprendre les característiques, interdependències i interrelacions de la globalització, especialment els creixents problemes globals de desigualtat internacional, la qüestió ecològica i els canvis que s'estan produint a escala internacional en els darrers anys.
- Competència 2: Aproximar-se i entendre a l'evolució del concepte de desenvolupament, les diferents nocions existents, els indicadors utilitzats per mesurar-lo i els nous paradigmes i debats.
- Competència 3: Entendre l'origen i l'evolució històrica del sistema de cooperació internacional al desenvolupament, desglossant els diferents actors que hi participen, així

com els diferents instruments emprats, les diferents agendes i estratègies i les crítiques sobre les seves contradiccions.

3. Continguts

Mòdul 1. Radiografia de la globalització i dels principals problemes globals

- 1.1. Aproximació sociològica i econòmica a la globalització
- 1.2. Pobresa humana i desigualtats internacionals
- 1.3. Crisi ecològica i mediambiental
- 1.4. Nova geopolítica internacional i reptes per la governabilitat mundial

Mòdul 2. Introducció als estudis de desenvolupament

- 2.1. Aproximació teòrica i conceptual: desenvolupament humà i sostenible
- 2.2. Conflictes, seguretat humana i desenvolupament
- 2.3. Cap al postdesenvolupament? Analitzant els nous paradigmes i debats

Mòdul 3. El sistema de cooperació internacional al desenvolupament: història, actors, instruments i agendes

- 3.1. Aproximació a la cooperació al desenvolupament: significats i trajectòria històrica
- 3.2. Actors i arquitectura: dels organismes multilaterals a les ONG i els moviments socials
- 3.3. Instruments de la cooperació internacional: dels projectes a les campanyes.
- 3.4. Crítiques a la cooperació internacional i el debat sobre l'“anticooperació”
- 3.5. Noves agendes i dinàmiques de la cooperació internacional per al desenvolupament: ODM, Cooperació Sud-Sud i codesenvolupament
- 3.6. La RSU i la cooperació. Els projectes de vinculació amb la societat a Amèrica Llatina

4. Resultats de l'aprenentatge

Al final de l'assignatura, l'estudiant tindrà els coneixements i les competències desenvolupades següents:

- Serà capaç de comprendre millor les dinàmiques i les complexitats del món globalitzat en el qual vivim i els principals problemes globals que afronta la nostra civilització.
- Tindrà coneixement i destreses per entendre el concepte de desenvolupament i els seus indicadors, així com les diferents formes i noves nocions existents en relació amb el desenvolupament.
- Serà conscient de l'evolució històrica del sistema de cooperació al desenvolupament, així com dels actors que hi participen i dels diferents instruments que s'adopten.

- Tindrà coneixements sobre les noves agendes i els nous temes que van apareixent en relació amb la cooperació al desenvolupament.
- Tindrà coneixements sobre les crítiques que s'han fet des de diferents instàncies al concepte i a la pràctica de la cooperació internacional al desenvolupament, així com sobre el concepte d'“anticooperació”.
- Tindrà coneixements sobre noves formes de cooperació com ara la RSU.

5. Metodologia

5.1. Activitats del professor

- Presentar els principals mòduls que conté l'assignatura a través de classes teòriques, però fonamentalment pràctiques.
- Guiar l'anàlisi de cadascun dels mòduls i assenyalar els principals elements que cal tenir en compte per comprendre'ls.
- Proposar articles, pel·lícules, documentals, exposicions o conferències, tant per ser comentats i debatuts a classe com a través del Campus Virtual.
- Fer el seguiment de l'assignatura al Campus Virtual i motivar el debat a partir de diferents notícies o novetats que puguin anar sorgint i que ajudin a complementar els coneixements referents a l'assignatura.

5.2. Activitats dels estudiants

- Participar activament en els debats generals o en petit grup que puguin desenvolupar-se a classe (o a través del Campus Virtual).
- Llegir la bibliografia que es consideri prioritària en el conjunt de l'assignatura.
- Entregar puntualment totes aquelles activitats d'avaluació que s'estipulin.
- Mostrar una actitud activa tant a classe com en el conjunt de l'assignatura.

Les hores de treball de l'estudiant es distribueixen de la manera següent:

Treball a l'aula:	25 hores	1 ECTS
Treball tutoritzat:	25 hores	1 ECTS
Treball autònom:	25 hores	1 ECTS

6. Sistema d'avaluació

6.1. Activitats o instruments d'avaluació

Aquesta assignatura té dos itineraris possibles: el primer, l'avaluació continuada i el segon, l'avaluació única.

Itinerari 1: Avaluació continuada

Acollir-se a l'avaluació continuada implica realitzar totes les tasques que s'indiquen a continuació.

- **Elaboració grupal d'un treball escrit sobre la temàtica que s'esculli del mòdul 1**, amb grups de quatre estudiants, en el qual l'estudiant ha d'aprofundir en la temàtica escollida i relacionar-la amb els principals aspectes del mòdul, citant els articles i les lectures treballades. Els estudiants d'itinerari adaptat tenen la possibilitat de fer el treball individualment o en parella.
- **Presentació d'un cartell de sensibilització adreçat a un col·lectiu concret d'un territori del Sud que s'esculli en relació amb els mòduls 2 i 3**, en què l'estudiant haurà de poder argumentar la proposta de sensibilització.
- **Realització d'un examen amb materials** en el qual l'estudiant demostrï l'assimilació dels continguts i els conceptes treballats al llarg de l'assignatura.
- **Participació** activa a classe i al Campus Virtual.

Les persones que fan itinerari adaptat poden fer l'avaluació continuada si assisteixen a la sessió de presentació i a les sessions de classe que es fixaran al llarg del curs. Es tracta de sessions de síntesi dels diferents mòduls i de presentació de les activitats que es fan en horari de tarda o de migdia. En el cas de no assistir a aquestes sessions, hauran d'acollir-se directament a l'itinerari 2. Les dates i l'horari d'aquestes sessions específiques per als estudiants d'itinerari adaptat les fixarem junts el dia de la presentació de l'assignatura per a les persones que fan aquesta modalitat.

Els alumnes que no lliurin la primera activitat d'avaluació continuada (el treball en grup) s'entén que renunciïn a l'avaluació continuada i opten per l'avaluació única. El fet de suspendre l'avaluació continuada o de no presentar alguna de les activitats d'avaluació continuada no dona dret a optar per l'avaluació única; cal anar a la següent convocatòria d'examen (juliol).

Itinerari 2. Avaluació única

Per a les persones que no hagin fet l'avaluació continuada, hi ha un examen únic que suposa el 100% de la qualificació final. En aquesta prova s'inclou el temari que s'ha desenvolupat a classe i tots els materials que s'hagin utilitzat, incloent-hi les lectures obligatòries de cada tema.

Lliuraments de les activitats d'avaluació continuada:

- Activitats de participació a classe, que s'aniran treballant al llarg del curs (es fan i es lliuren a classe; en el cas dels estudiants d'itinerari adaptat, es poden lliurar via telemàtica quan s'estipuli)
- Treball escrit (grup) sobre el mòdul 1: 8 de novembre
- Cartell de sensibilització (activitat individual): classes del 29 de novembre i el 13 de desembre (s'acabarà de concretar a classe); data límit perquè els alumnes d'itinerari adaptat pengin el cartell al Campus: 13 de desembre
- Fitxa d'autoavaluació del cartell: la data límit és el 20 de desembre (el lliurament es farà a classe; en el cas dels alumnes d'itinerari adaptat, es farà de manera telemàtica)
  - o **L'assistència a les presentacions dels cartells és imprescindible** per obtenir la qualificació d'aquesta activitat. De la mateixa manera, **el lliurament de l'autoavaluació és imprescindible** per obtenir la qualificació del cartell.
  - o Per als estudiants d'itinerari adaptat és imprescindible penjar el cartell (data límit: 13 de desembre), així com la fitxa d'autoavaluació del propi cartell (data límit: 20 de desembre) i fer una participació al Fòrum comentant almenys un altre cartell (data límit: 20 de desembre).

Els alumnes han de realitzar el treball grupal sobre el mòdul 1, la presentació del cartell de sensibilització, l'autoavaluació del cartell i l'examen amb materials per tal de poder **accedir a l'avaluació continuada**. Les activitats d'avaluació que es presentin amb retard obtindran un punt menys per cada dia de retard. No s'acceptaran activitats d'avaluació passats 10 dies de la data límit de lliurament. Per aprovar l'assignatura, cal haver lliurat totes les activitats d'avaluació continuada i cal tenir la mitjana de totes les activitats aprovada.

Calendari d'activitats d'avaluació continuada

Activitat	Data límit de lliurament
Treball escrit (grup) sobre continguts d'interès del mòdul 1	8 de novembre
Presentació del cartell de sensibilització (mòduls 2 i 3)	29 de novembre i 13 de desembre de 2018 (per acabar de concretar a classe)
Lliurament de la fitxa d'autoavaluació del cartell	20 de desembre
Examen amb materials	Segons el calendari d'exàmens

6.2. Criteris d'avaluació

Activitat	Aspectes que es valoren	Puntuació
Treball escrit (grup) sobre el mòdul 1	Nivell de comprensió i reflexió, presentació i estructura, capacitat de síntesi i d'anàlisi, redacció.	30%
Presentació del cartell de sensibilització (mòduls 2 i 3)	Nivell de comprensió i reflexió, presentació i estructura, capacitat de síntesi i creativitat.	15%
Lliurament de la fitxa d'autoavaluació del cartell	Capacitat analítica i crítica de les pròpies produccions; esperit crític.	15%
Examen amb materials	Nivell de comprensió, reflexió i anàlisi, capacitat de relacionar continguts i conceptes.	30%
Participació a classe i al Campus Virtual		10%

7. Resum del procés formatiu per competències

Vegeu el quadre annex.

8. Vies de comunicació amb el docent

A més de l'atenció en els dos espais habituals de comunicació (aula presencial i Campus Virtual) la professora posa a disposició de l'estudiant la realització de tutories presencials o per correu electrònic.

Horari d'atenció: dilluns de 12 a 13 h (cal demanar cita prèvia per correu electrònic)
Correu electrònic: alabernia@peretarres.url.edu

9. Bibliografia i recursos

9.1. Bibliografia bàsica

Bustamante, S. i De La Varga, O. (2013). *La cooperación sur-sur de los gobiernos locales latinoamericanos: ¿nuevas modalidades de cooperación?*, Equitá Urbe. Consultora. (Obligatori capítols I i II).

Calabuig Tormo, C. i M. Gómez-Torres (2010). "La cooperación internacional para el desarrollo". *Cuadernos de cooperación para el desarrollo*, 1 (Obligatori capítols I i II)

Celorio, G. i López de Munain, A. (coords.). (2007) *Diccionario de Educación para el Desarrollo*. Bilbao: Hegoa.

Fernández, G., Piris, S. i Ramiro, P. (2013): "Agenda de cooperación alternativa" a *Cooperación internacional y movimientos sociales emancipadores: bases para un encuentro necesario*. Bilbao: Hegoa - Universidad del País Vasco. P. 256-272

Intermón-Oxfam (2014). *Iguals. Acabemos con la desigualdad extrema. Es hora de cambiar las reglas*. [Resum executiu de l'informe](#) (obligatori) i [Document complet](#).

Llistar Bosch, D. (2009). *Anticooperación. Interferencias Norte-Sur*. Barcelona: IcariaAntrazyt.

Tezanos, S. (coord.) (2013). *Desarrollo humano, pobreza y desigualdades*, Santander: Universidad de Cantabria y Cátedra de Cooperación internacional y con Iberoamérica (Obligatori Tema 1)

9.2. Bibliografia complementària

Acosta, A. (2013). *El Buen Vivir. Sumak Kawsay, una oportunidad para imaginar otros mundos*. Icaria, Barcelona.

Collier, P. (2007). *El club de la miseria. Qué falla en los países más pobres del mundo*. Madrid: Turner.

Cubillo-Guevara, A. P. i Hidalgo-Capitan, A. L.(2015). “El transdesarrollo como manifestación de la trans-modernidad. Más allá de la subsistencia, el desarrollo y el post-desarrollo”. *Revista de Economía Mundial*, núm. 41, 2015, p. 127-157.

Escobar, A. (2015) “Decrecimiento, posdesarrollo y transiciones: Una conversación preliminar”, *Interdisciplina*. Volum 3, núm. 7, setembre-desembre 2015.

Fernández, G., Piris, S. i Ramiro, P. (2013). *Cooperación internacional y movimientos sociales emancipadores: bases para un encuentro necesario*. Bilbao: Hegoa.

García, A (2009). *Género y desarrollo humano. Una relación imprescindible*. Madrid: Muévete por la Igualdad. Disponible en català i castellà a: <http://mueveteporlaigualdad.org/docs/Genere%20i%20desenvolupament-catala.pdf>,
http://mueveteporlaigualdad.org/docs/genero_desarrollo_humano_castellano.pdf

Marcellesi, F. (2012a). *Del desarrollo al posdesarrollo: otra cooperación es posible y deseable*. *Pueblos*, 54.

- Mateos, O. (2013). “Desafíos y oportunidades de la cooperación universitaria al desarrollo”. *Educació social: Revista d'intervenció socioeducativa*, Núm 52, 6.
- Pérez de Armiño, K. e I. Mendía (eds.) (2013). *Seguridad humana. Aportes críticos al debate teórico y político*, Madrid: Tecnos
- Programa de Naciones Unidas para el Desarrollo (PNUD) (2016). *Informe sobre Desarrollo Humano 2016*. Nova York: Naciones Unidas.
- Rico, G., Martínez, P. i Martínez, I. (2013). “El papel de la sociedad civil en las políticas de cooperación ante los cambios en la agenda internacional de desarrollo”. *Papeles 2015 y más*, núm. 16, octubre de 2013. Disponible a <http://www.2015ymas.org/centro-de-documentacion/publicaciones/2013/1556/el-papel-de-la-sociedad-civil-en-las-politicas-de-cooperacion-ante-los-cambios-en-la-agenda-internacional-de-desarrollo/>.
- Sassen, S. (2008): *Una sociología de la globalización*, Barcelona: Katz Editores (capítols 1 i 2).
- Sotillo, J. A. (2011). *El sistema de cooperación para el desarrollo. Actores, formas y procesos*. Madrid: La Catarata.
- Tezanos, S. (2011). “Más allá del 2015: Objetivos de Desarrollo del Milenio y desafíos para la nueva agenda internacional de desarrollo”. *SISTEMA, Revista de Ciencias Sociales*, núm. 220, p. 33-58.
- Unceta, K. (2009). “Desarrollo, Subdesarrollo, Maldesarrollo y Postdesarrollo”. *Carta Latinoamericana*, 7.
- (2013). “Decrecimiento y Buen Vivir, ¿paradigmas convergentes? Debates sobre el postdesarrollo en Europa y América Latina”. *Revista de Economía Mundial*, 35, 197-216. Disponible a <http://www.redalyc.org/pdf/866/86629567011.pdf>.
- United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) (2016), *Climate Action Now: Summary for Policymakers*. <http://unfccc.int/resource/climateaction2020/spm/introduction/index.html>
- Zafarullah, H.; Shafiqul Huque, A. (ed.) - *Managing development in a globalized world: Concepts, processes, institutions*. London and New York: Taylor &

Francis/CRC Press, 2012. <https://www.routledge.com/Managing-Development-in-a-Globalized-World-Concepts-Processes-Institutions/Zafarullah-Huque/p/book/9781420068375>

9.3. Enllaços

Organitzacions internacionals o xarxes

Comité de Ayuda al Desarrollo (CAD): <http://www.oecd.org/dac/index.htm>

Coordinadora de ONG para el Desarrollo (Espanya): <http://www.congde.org>

European Development Policy: https://ec.europa.eu/europeaid/policies/politica-europea-de-desarrollo_es

HEGOA (Universidad del País Vasco/EHU): <http://www.ehu.es/hegoa>

La Realidad de la Ayuda: <http://www.realidadayuda.org/>

Programa de las Naciones Unidas para el Desarrollo (PNUD): <http://www.undp.org>

Red Europea sobre Deuda y Desarrollo (EURODAD): <http://www.eurodad.org>

Pàgines de recursos

Biblioteca virtual sobre cooperación y desarrollo (ACDI/CIDA):
<http://portales.educacion.gov.ar/dnci/relaciones-bilaterales/enlaces/>

Bantabacontenidos: <http://www.bantaba.ehu.es/formarse/fcont/index>

Ticambia: <http://www.ticambia.org/>

ANNEX: QUADRE RESUM DEL PROCÉS FORMATIU PER COMPETÈNCIES

Competències	Activitats formatives	Resultats d'aprenentatge	Activitats d'avaluació
<p>C1. Analitzar i comprendre les característiques, interdependències i interrelacions de la globalització, especialment els creixents problemes globals de desigualtat internacional, la qüestió ecològica i els canvis que s'estan produint a escala internacional en els darrers anys.</p>	<p>Exposició de fonaments teòrics</p> <p>Anàlisi de lectures</p> <p>Visualització de vídeos</p> <p>Lectura comprensiva de la bibliografia de referència</p> <p>Treball i discussió en grups d'articles de referència.</p> <p>Discussió en grup i treball de síntesi</p>	<p>Serà capaç de comprendre millor les dinàmiques i les complexitats del món globalitzat en què vivim i els principals problemes globals que afronta la nostra civilització.</p>	<p>Pauta d'activitat d'avaluació 1. Treball grupal sobre el Mòdul 1 (vegeu PAA 1)</p> <p>Pauta d'activitat d'avaluació 3. Examen amb materials (vegeu PAA 3)</p>
<p>C2. Aproximar-se i entendre l'evolució del concepte de desenvolupament, les diferents nocions existents, els indicadors utilitzats per mesurar-lo i els nous paradigmes i debats.</p>	<p>Treball i discussió en grups d'un documental</p> <p>Participació en fòrums a través del Campus Virtual (espai virtual de formació)</p> <p>Exposició de fonaments teòrics</p> <p>Anàlisi de lectures</p> <p>Visualització de vídeos</p> <p>Lectura comprensiva de la bibliografia de referència</p>	<p>Tindrà coneixement i destreses per entendre el concepte de desenvolupament i els seus indicadors, així com les diferents formes i noves nocions existents en relació amb el desenvolupament.</p>	<p>Pauta d'activitat d'avaluació 2. Cartell de sensibilització (vegeu PAA 2)</p> <p>Pauta d'activitat d'avaluació 3. Examen amb materials (vegeu PAA 3)</p>

<p>C3. Entendre l'origen i l'evolució històrica del sistema de cooperació internacional al desenvolupament, desglossant els diferents actors que hi participen, així com els diferents instruments utilitzats, les diferents agendes i estratègies i les crítiques sobre les seves contradiccions</p>	<p>Presentacions orals a classe</p> <p>Exposició de fonaments teòrics</p> <p>Visualització de vídeos</p> <p>Lectura comprensiva de la bibliografia de referència</p> <p>Discussió en grup</p>	<p>Serà conscient de l'evolució històrica del sistema de cooperació al desenvolupament, així com dels actors que hi participen i dels diferents instruments que hi adopten.</p> <p>Tindrà coneixements sobre les noves agendes i els nous temes que van apareixent en relació amb la cooperació al desenvolupament.</p> <p>Tindrà coneixements sobre les crítiques que s'han fet des de diferents instàncies al concepte i a la pràctica de la cooperació internacional al desenvolupament, així com sobre el concepte d'“anticooperació”.</p> <p>Tindrà coneixements sobre noves formes de cooperació com ara la RSU.</p>	<p>Pauta d'activitat d'avaluació 2. Cartell de sensibilització (vegeu PAA 2)</p> <p>Pauta d'activitat d'avaluació 3. Examen amb materials (vegeu PAA 3)</p>
---	---	--	---